

ОПОВІДАННЯ
ПРО
ХВЕДОРА ХРИСТІЯНИНА
І ПРО ДРУГА ЙОГО
ОВРАМА ЖИДОВИНА.

М. С. ЛІСКОВА.

Переклала з російської мови

М. ЗАГІРНЯ.

ЛЬВІВ 1893.
Накладом авторки.

26

ОПОВІДАННЯ

ПРО

ХВЕДОРА ХРИСТИЯНИНА

І ПРО ДРУГА ЙОГО

ОВРАМА ЖИДОВИНА.

М. С. ЛІСКОВА.

Переклала з російської мови

М. ЗАГІРНЯ.

Накладом авторки.
ЛЬВІВ 1893.

Львівська бібліотека
АН УРСР

№ И- 31270

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

4 Банд

I.

У грецькому місті Царьграді жило двоє сусід. Один був жид, а другий християнин — тільки потайний, (бо тоді у Царьграді ще панувала віра язичеська. Християне і жида, котрі жили між язичниками, ховалися с своєю вірою, щоб не дратувати язичників і не обурювати їх проти себе, то і християнин не дуже виявляв своє християнство.) Жид содержував старого заповіту Мусієву пророкову віру, а хрещений християнську віру содержував. Обидва сусіди жили заможнo, а діло робили не однакове. Жид був золотнік — робив усякі речі золоті й срібні, а християнин мав кораблі і посилав їх с крамом за море. Жили вони по сусідський гарно і ніколи за віру не змагались. Хто з їх у якій вірі родився, той таку й содержував, а перед другим своєю вірою не величався, а чужої не понижав і не ганив. Обидва казали так: „Скільки і що у вірі хто розуміє — на те вже Божа воля“. І так вони у добрій згоді багато років прожили щасливо.

У обох сусідів було по одному сину і були вони одних літ, бо одного року родились. Християнин свого сина охрестив потай і найменував Хведором, а жид свого восьмого дня обрізав і нарік його Оврамом. І хрестини і обрізування батьки одбули не бучно тих-

цем, тільки с своїми близькими родичами, боялися язичників.

Обидва сусіди дуже раділи, що дав їм Бог синів. Християнин казав:

— Дяка Богові, сусіде! Дай Боже, щоб і сини наші жили проміж себе по сусідський без сварки так, як ми с тобою прожили.

І жид сказав так саме та ще додав, що діти мусять жити ще у більшій згоді, бо з батьків приклад можуть мати, що з годи буває придоба, вгіддя і щастя, а з незгоди усякий клопіт встає і все в нівець обертається.

II.

Як хлопці, Хведір і Оврам, піросли, то обидві матері, і християнка і жидівка, стали виносити дітей на город і садовили їх укупі, щоб вони гулялись, а матерям не докучали. А городи у жида і у християнина були сумежні і як жили вони по сусідський, то і не перегорожували їх. Винесе жидівка, посадить свого Оврама, і християнка винесе Хведора і посадить його біля Оврама під великим трояндовим кущем; надають їм аби яких цяцьок, щоб гулялись, а самі підуть кожна до свого діла поратись. Але завсігди було обидві пильно вчать дітей, щоб ладнаючи і весело гулялись як схочуть, а не сварились. А як проміж себе у чому не зуміють зладнати, то щоб не жалілись, а самі проміж себе погодились. С такою простою, але доброю, наукою хлопці й порозстали і звикли один до одного так, що любились як рідні брати. Навіть білше, бо і рідні брати часом не миряться і заздять один одному, а у їх не було цього зовсім. Що одному гарне, те й другому до

вподоби. А що один з їх був хрещений, а другий обрізаний — цього вони зовсім не знали. Батьки їхні, за усяким клопотом часу не маючи, не розказували їм про це, та діти навіть ще й не розібрали-б, яка тут різниця, бо малі були. По дитячому нічого не знаючи, гралися вони вкупі, а нагулявшись до схочу, обнявшись лягали на травиці під одним трояндовим кущем, у котрому гули золоті бджілки, а дітей не займали — однак що християнина, що жидовина.

Ото вже й підросли Хведір з Оврамом і настав час посилати їх до школи. А се було тоді, як у Царьграді поганська віра кінчалася, а головною вірою ознавлено віру християнську. Поганські церкви тоді руйнували або на християнські церкви переробляли, а на мійських брамах почали ікони малювати, щоб усяке, проходячи, кланялося й молилося.

У той час багато де-чого почали робити на новий кінталт і де-які почали доводити вищій старшині, що християнам і жидам ходити в одну школу не годиться, а неодмінно треба розрізнити дітей, щоб вони змалку не змішувались, бо наче-б то не можна їх однаково учити тим, що у жидів віра од Мусія, Божого чоловіка, а у нас од Христа. Ми їхній Старий заповіт признаємо, а тільки ще свій Новий заповіт до його додаємо, а жиди думають, що їм того додатку не треба, а що досить і те одне содержувати, що у старому законі од Мусія наказано.

III.

Матері, Хведорова і Овратова, не твердо розуміли, що і як треба по їх вірі, а знали, як жінки, саме позверховне. Знали вони, наприклад, що жидівкам треба

у ванну лазити і обмиватьця з обовязку, а хрещеним жінкам можна митьця тілки як треба, або що християнам можна свинину їсти, а жидам те заборонено. А иншого, що єсть найголовніше і в тій і в тій вірі, вони не розуміли до пуття і молились своїм робом кожна на самоті, як їх навчено змалку. Найбілш же обидві проте вони дбали, щоб сусідуючи у господарстві було їм як найкраще одній до одній і щоб одна одній ні в чому не перебаранчали.

Старий потайний християнин і жид, як прийшов час їхнім хлопцям учитись, не схотіли їх розрізняти, а одвели Хведора і Оврама до одного вчителя, котрий і почав учити їх письменсьтву по грецькому. Обидва хлопці вчилися гарно і так закохалися в письменсьтві, що не було їм і впину у вченні. Мало їм було того, що в школі од учителя навчатьця, ще й до дому як поприходять, знову теж починають учитися. Як тілки трошки попоїдять, так, на швидку, — зараз знову зйдутьця на городі, там посідають під деревом, обвімутьця і знову вкупі читають про усякі землі та про всякі віри. Потроху читаючи, багато вони книжок прочитали, і розуміли про що читали. За це учитель хвалив їх і другим на зразок давав. Хвалив він їх і за вчиття, хвалив і за те, що були вони діти тихі, згодливі і ласкаві.

Так Хведір та Оврам росли своїм батькам на втіху, а чужим на добрий приклад.

IV.

Батьки й матері Хведорові та Оврамові кожен на своїй мові і по своїй вірі дякували Богові за те, що хлопці розумні й слухяні, і раділи, що вони жили у

згоді. У обох сімях сусіднього сина жалували, так як і свого. Чи Хведір прибіжить до Оврама, то Оврамові батько й мати були з ім як із своїм, чи Оврам прийде до товариша, то й Хведорові батько й мати жалували його, тільки свининою не годували.

Учитель, до котрого Хведір і Оврам ходили вчитися, був Грек ще старої грецької науки і вчився у старих філософських школах. Єго звали Панхвил. Він був чоловік правдивий і розумний і дітей навчав бути правдивими. Він учив книжної науки і навчав, як треба по правді жити, щоб один одного не зневажали і один перед одним не вихвалялися, бо коли й є у кому що небудь краще ніж у інших, то це не сам він придбав і не заслужив як родився, а Бог йому так дав. Ні вродою, ні родом своїм, ні багатством батьків, нічим Панхвилові школярі один перед одним не вихвалялися. І через це, хоч у школі у Панхвила було багато дітей усякої віри, але усі вони були привчені жити як діти одного батька, Бога, що сотворив небо і землю і все що живе.

Повчившись книжної науки, діти йшли до дому, весело балакаючи і граючи, найбільш Хведір з Оврамом, котрі жили як брати. Але зненацька вийшов новий наказ, щоб у школах не вчилися діти не одної віри вкупі як попереду, а щоб розділилися. І тоді узяли усі школи під догляд і настановили особних доглядачів.

Стали доглядачі за всім доглядати, скрізь устрявати і про все розпитувати — не тільки про те, чого учителі по школах учать, а і про те, чого батьки дома своїх дітей навчають. Забажали одразу усе одмінити на новий кшталт.

Одного такого доглядача настановили над тією

школою, де вчилися Хведір з Оврамом, і став він казати вчителєві Панхвилові:

— Роскажи мені, Панхвиле, як ти віруєш і яку віру шануєш, а яку гудиш?

Панхвил одмовив:

— Тепер у нас настало дуже багато усяких вір, і кожна має себе за найкрасшу і за найправедвішу, а я сам усіх вір не знаю і не можу знати, яка з їх праведвіша, і через це я ні одної віри не зневажаю і ні одної не вихваляю, бо це не зовсім не моє діло.

Доглядач здивувався:

— Це ти, — каже, — лукаво умствуєш. Так не можна.

Панхвил одмовляє:

— Так я принаймні не заставлю нікого помилитися.

— Ну то що хіба як помилитися? Усі помиляються — це можна каяттям спокутувати; але ми знаємо правду і мусимо її усім показувати. Треба, щоб люде розділялися по вірах.

— Для цього, одмовляє Панхвил, у кожній вірі єсть свої вчителі, котрі дбатимуть про те, щоб розділити всіх, а я в школі тільки про те й дбаю, щоб діти однаково до розуму доходили, та щоб міцнішала між їми любов та згода.

Доглядач не похвалив, каже:

— Не гаразд ти думаєш, це вже з великого та вченого розуму. Треба так, щоб усякий хлопець з малечку знав, що він не такий, як другі, і щоб усяке жило по своїй вірі.

Учитель не згодився і сказав:

— Я так учити не можу.

Почали вони один одному одмовляти, і сперечати-

ся але погодитися не могли: і в одного, і в другого на все найшлися доводи.

Доглядач тільки тим і повершив, що сказав:

— Ти мусиш мене слухатися: я начальник і твоїх думок мінї не треба знати.

Тоді Пахвил одмовив:

— Так; коли ти все хочеш зробити своєю начальницькою силою, то розумом тобі нічого не доведеш, але ти змилуйся — не примушуй мене розрізняти дітей. Мої школярі ще молоді і розум у їх ще хлопячий малий. Як дійдуть вони до зросту і розумом процвітуть, тоді самі вони порохуютьця, як хто зрозуміє віру, а поки хай гарна завичка до згоди у їх зостанетьця.

Доглядач спалахнув з гніву:

— Що таке єсть земна згода? Треба досягати правди.

А Панхвил знову просить:

— Та ти глянь, — каже, — на дітей: ось вони тепер ще малі і розум у їх малий, — не можуть вони ще зрозуміти того, що треба великим розумом розуміти. Змиლოსердься, будь ласкав, не розрізняй їх поки, а хай вони всі у купі вчатьця, хай з малечку звикнуть любити один одного. Тоді і різниця у поглядах не роз'єднає серць у їх.

Доглядач закрутив головою.

— Ні, твоя гадка, — каже, — тепер не до речі. Ми тепер заводимо усе нове, і все буде инакше. Усяке мусить свою правду змалечку взнати і перед усіма її виявляти. А коли хто думає так, як ти, той для діла чоловік не певний і я тобі так учити не дозволю.

Панхвил подумав, зітхнув і сказав:

— Коли так, то хай буде, як кажеш. Твоя воля

і я тобі скоряюсь. Не дозволяеш міні вчити так, як я вмю, то й не треба: я своїм школярам скажу, щоб білш не ходили до мене.

— Еге, скажи — одмовив доглядач, а щоб і други не квапились заводити такі школи, так я твої двері печаттю припечатая.

І припечатав. Не стало школи. А Панхвил покликав школярових батьків і каже:

— От, вийшов такий наказ, котрого я не могу послухатись, і доглядач мою школу запечатав. Ведіть тепер своїх дітей до других учителів, кожен своєї віри. У мене вони поганого не навчились, а там поможи їм Боже навчитися ще кращого.

Жалкували батьки, що доводиться брати дітей од доброго Панхвила, та нічого не поробили: оддали дітей по других школах, кожен по своїй вірі.

V.

Хлопці Хведір та Оврам тут тільки уперше розлучились. Одвели Хведора до християнської школи, де був учитель такий, що вважив себе з усіх за найправеднішого, а Оврама батько одвів у школу до жида, котрий вважав себе за найученшого й найчистішого на сьвіті. Він увесь жидівський талмуд вивчив і знав на память усі правила, по котрих усі люде другої віри вважаються „поганими“.

Обидва вчителі най-сам-перед сказали своїм школярам, щоб ніхто с школярами із чужих шкіл і шуткуючи не гулявсь, а як що хто не послухається і гра-тиметься, тому нахвалялися різок дати.

А щоб діти зрозуміли через віщо це, один сказав: — Бог тільки до самих нас прихильний і тільки

наше все чисте, а усіх інших Бог менш од нас любить, і всі інші — погані, і все, що у їх єсть, теж погане. Що у їх єсть, треба одняти та однести, посвятити, а тоді забрати собі. Тоді воно очиститься, а самому с поганими після того знову знатися не треба. Хто-ж з їми гарно поводитиметься, той сам споганіє і Бог не буде за його оступатись, а я його без ніякого змилювання різкою одшмагаю а потім віддам його другому начальникові, а другий віддасть його ще третьому і до того дійде, що він живий на світі не зостанеться. А потім як умре, ще й на тому світі знову битимуть його вогняною різкою і посадовлять на распечений залізний стілець і все мучитимуть по вік віки.

Другий учитель не згірш од цього теж тільки своє звав чистим, а чуже все поганим, і теж обіцявся своїх школярів аж до смерти бити, а після смерти усіх радощів небесних збавити.

Як вийшли школярі уперше с шкіл, де почули таку науку, так і почувися, що вони й справді не однакові. Замість того, щоб по дитячому гулятися укупі, вони зараз згадали учителеву науку, поставали один проти одного і почали кричати:

— Не підходь: ти поганій.

А другі одмовляли.

— Ти сам поганій.

Хведір чув, як це казано про Оврама, а Оврам чув, як Хведора поганим взивано.

VI.

Вернувшись до дому Хведір та Оврам у перше не знали, чи можна їм зіходитись так, як раніше.

Узявши хліба вони, як звичайно, побігли на го-

род на те місце, де завсїгди гулялися, але один до одного не добїгли, а стали оддалеки, немов проміж їх яка межа була. Стоять, жують і один на одного з під лоба позирають а ближче не підходять.

Нарешті один забалакав:

Нам, — каже, — тепер заборонено з вами гулятиєсь.

А другий одмовляє:

— І нам теж.

Помовчали.

— Про вас наш учитель казав, що ви погані.

— І наш про вас казав, що ви погані.

— Ні, ми не погані, — нам наш Бог особний закон дав, нам свинини не можна їсти а ви їсте.

— А ви її чому не їсте?

— Я не знаю.

Знову помовчали.

— А що свинина добра чи ні?

— Як що мати спече її с чорносливом та з ма-слинами, так дуже добра.

Оврам замислився. Йому давно доводилось чути носом у Хведора, як гарно пахне свинина с чорносливом, і в його тепер аж слинка покотилась.

Оврам сплюнув і сказав:

— Погане.

Хведір каже:

— Моя мати не пече поганого... А в нас школа краща од вашої.

Одмовляє Оврам:

— А наша ще краща од вашої. У нас учитель з сивими кучерями і все знає.

— І наш усе знає.

— Наш про вас знає, що ви погані а ми — чисті.

— Та це і наш каже, що ви погані.

— Ну подожди ж, я про це батькові скажу.

Обидва поросказували батькам і потім кажуть:

— Батько каже, що вам учитель нісенітницю верзе.

— А мій батько каже, що ваш учитель нісенітницю верзе.

І почали с того часу що-дня сперчатися і незабаром після того Хведір і Оврам, що зроду товаришували, почали один одного штовхати та с кулаками один на одного кидатись.

— Жид поганий! — один каже.

А другий одмавля:

— А ти гой невірний!

Почалося далі так саме і у других. Зустрінутьця діти батьків не одновірних, уже їм і не хочетьця проміж себе ладнаючи гратися, а білш їм до вподоби зробилося поглузувати одному з одного та виляяти — до того ще й що найгірше, щоб чужу віру чи батька з матірю заняти.

Розуміли, чим різнитьця одна віра од другої дуже мало, а змагались дуже по багато і часто спірку свою бійкою кінчали.

VII.

Через дітей і між батьками скоро зайшла ворожнеча, і вони стали навчати дітей, щоб не сходились.

— Через вас, бач, тепер тілки сварка стала.

Хведорова мати і Оврамова мати пішли одного разу дітей на городі пошукати і бачуть, що їхні си-

ни стоять один проти одного на межі і штовхаються, а у самих у обох очі горять і обидва один на одного кулаки стискають.

Один вигукує: „Підступи лиш, підступи!“ і другий теж.

Матері їх розвели. Кожна узяла собі за рукав свого і кажуть:

— Дивно, чому попереду вони ніколи не сварилися. Це мабуть твій мого зачіпати почав.

А друга одмовляє:

— З якої речі ти на мого звертаєш? Мій завжди тихий, а це твій заїдається.

Почалася спірка: „твій-такий“, а „твій-отакий“ і полаялись.

— Щоб і нога твого, каже, на нашому городі не була.

І друга сказала теж.

І взяла одна каміння назбирала і поклала рядком, щоб за цей рядок Хведір та Оврам не переступали.

А друга каже:

— Я й сама ще рядок камінців підкину.

Почала каміння кидати, та с пересердя камінцем у сусідку й улучила. Та заверещала.

Кинулись одна на одну і почали одна на одній одежу драти та у вічі плювати. Діти й собі. Счинилася бійка і збилася така велика буча, що почули другі сусіди і теж повибігали на город дивитись, як дві жінки бютьця, а хлопці їм пособляють. Почули, нарешті і батьки, Хведорів та Оврамів, що їхні жінки та сини бютьця, і прибігли і стали їх розводити та замість того самі побились. А сусіди, що бачили бійку, дивлютьця крізь тини і з руками поки не встряють, але молитвами пособляти силкуютьця.

А потім де-які і жида, і християне не втерпіли, поперелазили через тини і почали кожен своєму пособляти і счинилася спільна бійка.

Прийшли салдати і їх порозгнали, а тих, що почали бійку у холодницю вкинули і ноги їм у дибки позабивали, а начальникові довели, що усі ці люде за віру змагаютьця.

Начальник звелів християнина випустити, а жида ще побити і з його штрап узяти, щоб і другі не квапились з хрещеними змагатися.

Колишнього сусідського ладу проміж Хведоровим батьком та Оврамовим с того часу як і не було. Замість приятелювання та любови повстало таке ворогування, що не могли вони один на одного без гніву й дивитися. А щоб часом іще війни не було, вони розгородились високим кам'яним муром, щоб нікому до сусіди й зазирнути не можна було. І так вони, що колись гарні сусіди були, і постарілись і не помирившись повмірали.

VIII.

А час усе минав, як йому Богом показано, і Хведір та Оврам повиростали, повивчались і почали хазаїнувати; обидва робили теж, що й батьки їхні робили.

Хведір торгував з чужоземними містами за морем, а Оврам робив золоті та срібні речі. Обидва жили заможно, але один з одним як рав'ш, як ще з малку було, приязно не зіходились, поки не трапився особливий випадок.

Ішов одного разу Хведір. у свято, за містом над сагою, і бачить, що декільки чоловік с тих, що з ім

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА

АН УРСР

№ И-

у одній школі вчилися, напали на Оврама, поодвімали в його золоті перстеві і самого його бють, кажучи:

— „Оце тобі, жиде, щоб ти наше свято шанував та не сьмів робити і ходити зневажливо.

Хведорові згадалися дитячі літа і жалко стало Оврама, за що його кривдять? Хведір оступився.

— За що, — каже, — ви його кривдите? Яке лихо він вам заподіяв?

А ті одмовляють:

Він нашу віру зневажив.

— Як-же він зневажив?

— Він у наше свято роботу розносить і як ішов проз ворота, де образ намальовано, шапки не зняв.

А Хведір, знаючи Евангелиє і закон жидівський, каже:

— Ви не по правді чините. Робити ніколи не гріх. Сказано: коли у тебе вівця упаде в яму, хиба її, хоч і в свято, не витягнеш? І за те, що не зняв шапки перед образом, ви даремно на його напалися: це по нашому перед святощами треба шапку знімати, а по їхньому звичаю це як раз навпаки постановлено: у їх перед святощами неодмінно у шапці треба бути, а зняти шапку — значить зневажити.

Тут усі заговорили:

— Ти брешеш, ти вигадуєш!

А Хведір одмовляє:

— Ні я запевне знаю і кажу правду.

— А чому-ж тобі ця правда відома, а нам не відома? Ми всі укупі вчилися.

А Хведір одмовляє:

— Я ще до школи дома про їхню віру у книжках читав!

— Е-ге... Ну, так ти, — кажуть, — мабуть і сам потайний жид.

І набігло ще з усіх боків багато людей, що справляли свято, і почали питатись :

— Що це за галас і за що змагаютьця?

А ті почали швидко похапцем розказувати, що ось піймали жида, що християнську віру зневажив, а Хведір, хоч і хрещений, а за жидівську віру оступається, а свою понижає. А ті люде, не розібравши далі, кажуть Хведорові :

— Ти винен!

— У чому?... Усе це не правда.

— Хиба, кажуть, ти за жида не оступався?

Хведір не збрехав і хотів розказати, с чого діло зайшло, але його перепинили і всі загвалтували :

— Коли ти жидівський звичай до свого рівнаєш, то це все одно, що ти жидівську віру хвалиш.

І почали усі бити їх обох — і Оврама і Хведора. Побили їх і кинули обох у гаю, у гущавині.

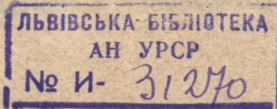
IX.

Хведір з Оврамом довго пролежали тут непритомні, а в ночі холодком потроху очутились і стали, пособляючи один одному, лїзти до дому. Як дотяглись вони перед сьвітом до дому, то Оврам і каже Хведорові :

— Друже Хведоре! ти показав міні правду і милосердя. Я буду увесь вік винуватий тобі, а ще міні найдорожше те, що взнав я тебе, що ти чоловік правдивий і Бога білш ніж людей боїсся.

Хведір одмовляє :

— Так Ісус Христос звелів, а я хочу бути Його учеником.

Оврам каже :

— Дай Боже, щоб усі ученики твого Вчителя так саме як ти розуміли Його науку.

— Зрозуміють усі тілки не в один час.

— Дай Боже, щоб той час прийшов скоріше!

Хведір усміхнувся.

— От, — каже Оврам, — ми с тобою, як дітьми були, один одного любили, укупі гулялись і укупі під одним кущем спали, а потім люде розрізнили нас. А зараз ти, мабуть, не помітив, що сталось: адже ми укупі однією молитвою Богові помолились!...

Оврам каже: — „Аминь! Так нехай і буде с тобою і з усіма: нехай живе в вас дух Учителя вашого, а не инчих“.

Після цього почали вони знову приятелювати, і по старій дитячій завиччі залюбки їм було після праці удвох постояти та побалакати.

У хату один до одного вони не ходили, боялись, щоб через це не побілила слава, що про їх пішла. За Хведора свої казали, наче він тим за жида оступався, що сам потай у жидівську віру перекинувся, а про Оврама жиди плели, що він од Мойсеєвого закону одкинувся і потай з християнами збратавсь, щоб підійти під ласку до начальників. І обом їм і од своєї сімі, і од громадян своїх доводилось слухати образливі докори.

А найсправді нічого цього не було. Хведір і Оврам обидва zostавались при своїй вірі: хто в якій родився, той ту й одержував. І як вони дітьми ніколи не змагались, чия віра краща та угодніша Богові, так і тепер ніякої спірки про віру не заводили. Навпаки вони немов дужче впевнились, що по одній і по другій вірі можна прожити по правді, як то розуміти віру

праведно і не мати лукавих та шкочливих для других звичаїв.

І як вони в цьому впевнились, то хоч і балакали вони про віру та були ті розмови тихі і для обох гарні і залюбки слухані.

Хведір сказав одного разу Оврамові:

— Мені жалко дивитись, скільки неладу проміж людьми через спірки про віру.

А Оврам одмовив:

— Це так і мусить бути. Коли очі наші не однакою далеко і не однакою високо бачити можуть, то вже розум наш і потім однакою всього розуміти не може, а мусить різніти. Коли-б так не треба було Богові, то всім люде однакою все бачили і однакою розуміли, але так Бог не зробив, а дав людям не однакою розуміння. Через те й не однакою віри.

Хведір згодився.

— Се так, — каже, — але важко серцю моему бачити розладдя, що с цього повстає.

— Розладдя, одмовив Оврам, се тепер тим, що люде не розуміють, що всі віри до одного Бога ведуть. Хто розумно Бога шанує, той у всякій вірі буде шанувати її правду.

Знову згодився Хведір.

— Еге, каже, я давно думаю, що ось і твої одновірці даремно ремствують на Христа. Вони самі не розуміють, що він тільки добра бажав людям, за те Його і вбито з лютощів.

Оврам згодився.

— Нема що казати; твоя правда, сказав Оврам. Муж Галилейський, про котрого ти кажеш, чесний і святий, премудрий і преправедний, а не розуміють Його не тільки поганіші з учеників Мойсеевих, котрі думають

тією зненавистю догодити Богові, але не розуміють багато і з твоїх одновірців, а це ще гірше, бо вони навіть за Бога Його вважають, а Його святого вчення не содержують. Жалкуй, друже мій Хведоре, за цим, бо через це ви другим не маєте змоги явити усю силу Ісусового усеперемагаючого заповіту і другі не вірять вам і вірі вашій.

Хведір зітхнув і сказав:

— Овраме, ти мене переважаєш!

А Оврам відмовив:

— І ти мене переважаєш! Не змагатися треба про Бога, а силкуватися жити у згоді.

Оврам притулив великі пальці свої до очей і голосно по жидівському просьпівав:

„Умейн!“ себ то аминь або по нашому „правда!“

Хведір обняв його, притиснув до серця та й шепоче:

— Він тепер серед нас.

Оврам каже:

— Ну то що? Побудь з нами, мужу Галилейський.

А Хведір заплакав.

— Побудь! — благає. — Зостанься! Ми зробимо тобі куці!...

А Оврам знову:

— Умейн!

І так саме розмови про віру ніколи не каламутили згоди міждо Оврамом і Хведором. Вони знову ходили на свій перегорожений город і, позлазивши на ослони, балакали через мур, тілки не довго так тяглося.

Вірі, надії і любви єсть спроба.

Хведір та Оврам були у згоді та навкруги їх усе

все инчим духом понялося і все, що траплялось, тій згоді опір ставило.

X.

Пішлося Хведорові на лихо — та все одно за одним. Наче одна біда іде і другу за собою веде. Занедужав Хведір і довго пролежав, а далі стали в його нездужати діти і ні не одне не видужало, а всі одно за одним повмірало, а тоді вмерла й його молода жінка, що дуже пособляла йому у хозяйстві.

Хведір при такому лихові занепав духом і почав поганіше діла пильнувати, а його наймити хоч і хрещені були, а його не пожаліли і скористувалися з його лиха і багато поростягали. Після всього один, що був йому виноватий, і котрому Хведір вірив як братові, одурив його і заприсяг, що позичку свою вернув. Хведорове хозяйство через усе це дуже занепало і він зажурився. А люде почали про його балакати і з усіх боків йому казали:

— Хиба ти не бачиш, як тебе Бог карає? Це на тебе прокльон Бог посилає за те, що ти приятелюєш з ворогом віри християнської.

Хведір не йняв віри; і слів цих не любив слухати, а одмовляв:

— Ви мене не розважаєте, а тільки велику міні прикрість робите. Ви самі не знаєте, що кажете: Христос нікого не велить ненавидіти, а всіх велить любити.

— Тільки, — кажуть, — не жидів.

А Хведір одмовляє:

— Цього в Евангелії нема.

— Жид — ворог нашій вірі.

— Ворог той, хто самої віри нашої не розуміє,

а думає про неї, що вона така саме погана, як ми, що ще досі злі і кращими не робимося, каже Хведір. Сусід Оврам ніколи міні моєї віри не ганив і навіть про вчення Христове балакає шануючи; а коли-б він і ворогом був, то я, яко християнин, мушу і ворога пожаліти, щоб волю Христову вволити. Христос на хресті за своїх ворогів молився.

Йому одмовляють:

— Нам до Христа себе не рівняти — ти Бога зневажаєш.

— Я й не рівняю, — одмовив Хведір, — а тільки кажу, що треба йти за Христом, і як другі люде нашу добрість побачуть, вони швидче нашу віру полюблять. У цій добрости ми Христа свого усьому світові явити можемо на пошанування.

Люде за це ще дужче розгнівались, а між ними був один Никодим — мироварник, що продавав миро, — він почав усім казати, що Хведора гріх слухати, бо Хведір сам од Бога проклятий яко друг жидівський, і Никодимові наче-б то у ві сві з'ясовано, що Хведорові далі ні в чому не щаститиме, а спіткає його ще гірше лихо і тому, хто с Хведором діло матиме, теж ні в чому не щаститиме.

Хведір і на це не зважав і не боявсь того, що його всі покинуть, а міркував так, що він поганого не робить, приятелюючи з Оврамом, з людиною чесною, що свою віру держить, а чужої не ганить і навіть гарне у їй гарним зве.

XI.

Оврам прийшов до Хведора і каже прихильно:

— Друже Хведоре, дознавсь я, що твої люде ду-

же на тебе ремствують за твою до мене прихильність. Чи не буде тобі с цього якого лиха?

А Хведір одмовляє:

— Друже Овраме, я люблю тебе і не можу инакше робити. Дітьми нас були розрізнили, але тепер дорослими ми цього с собою робити не попустимо. Тільки душа моя знемагає з великих бід. Невже-ж таки справді Бог мене покинув?

— І щастя, і нещастя у нашому житті — усе те від Бога, — одмовляє Оврам. — Бог один сотворив і християнина і жида і нікому не виявив таємниці долі їхньої. Люде зухвалі, як що хочать вони тії таємниці Божої досягти і по своєму виясняють, за віщо людині від Бога посилається щастя чи нещастя. Це хоч по нашій, хоч по ваній вірі, — зовсім не людське діло рахувати та домірковуватись. Наше людське діло — пособляти, чим можемо один одному; дружба наша велика зробилась і дорога нам обом, — тим-то і тобі тяжко буде, та й міні сумно, як що тебе спіткає ще яке лихо. Тим-то прошю тебе — не вважаючи на те, що ми дружні, — покажи людям, що ти мною гордуєш, а я у душі моїй за це на тебе не ремствуватиму.

У Хведора с тих слів аж серце защеміло:

— Ні, — каже, — Овраме, ти міні друг з малечку і ніколи мене нічим не скривдив, і я тебе не можу скривдити тим гордуванням.

— Ну, гляди, як ти сам хочеш, — одмовив Оврам і, поцілувавши Хведора, додав крізь сльози: — Бог один знає, на що нас він спітує; але-ж будемо один одному вірні і Бог не посоромить нашої вірности.

Так друзі проміж себе балакали, а у ночі насу-

нули над їх містом хмари, грімнув з неба грім і за одну мить спалив увесь будинок Хведорів і всі його коморі і хижі, де у його крам лежав, що він лагодивсь уже за море посилати.

XII.

Після цього лиха одсахнулись од Хведора усі як од скаженого і зовсім впевнились, що з їм і знатися не годиться, бо на йому очевидячки гнів Божий.

Хведір стоїть на своїй пожарині смутний і думає:

— Мені ні од кого не буде пособи.

А знайомий голос гукає його з-за баркану.

Хведір підвів голову і бачить Оврамове обличчя.

— Чого ти журишся? — каже Оврам. — Як прийде лихо, то треба мерщій його перемогати.

А Хведір одмовляє:

— Нічим міні моє лихо перемогти; я всього дізнак рішився і тепер міні ні за що зачепитись.

— Я тобі грошей позичу.

— Ти глузуєш. Овраме!

— Ні, не глузую.

— Тепер міні, щоб піднятись, треба принаймні тисячу літрів злата.

— А що-ж ти з їми зробиш?

— Я-б знову накупив цареградського краму, поплив у Олександрію, там попродав-би у троє дорожче і позичку вернув-би і собі-б придбав.

— Що-ж, це добре, приходь до мене, я позичу тобі тисячу літрів злата.

— А хто-ж заручиться за мене, що я тебе не одурю і позичку верну?

— Не треба міні заруки. Нехай буде нам наша дитяча дружба зарукою.

Хведір каже:

— Як люблю Ісуса Христа, так ручуся тобі, що я тебе не одурю.

А Оврам одмовляє:

— Знаю, як ти Його шануєш, і через те біли тепер вірю. Ти Його імя даремно не вискажеш. Іди і бери гроші.

— А коли міні не пощастить і ти тоді думатимеш, що міні Христос не дорогий?

— Ні, я знаю, що ти чоловік певний. Іди до мене і бери швидче тисячу літрів, лаштуй кораблі і пливи с крамом у Олександрію.

Хведір написав Оврамові, яку треба, росписку і підписав її, а Оврам одлічив Хведорові тисячу літрів злата і той накупив потрібного у Олександрії цареградського краму, склав усе на корабель, попрощався і поплив у Єгипет.

Усі дивувались, де Хведір набрав стільки грошей, що так легко лихові запобіг і казали проміж себе: „мабуть у його гроші у землі були закопані“. А Хведір, як настав час пливти, зайшов до Оврама попрощатися і, дякуючи йому ще раз, сказав:

— Будь-же певний, друже Овраме, що я тебе не одурю і не продам імення Ісусового.

Оврам одмовляє: — Я і не думав не вірити. Добрий чоловік не може посоромити того, кого любить і шанує, як свого вчителя. Пливи з Богом і, що-б с тобою не сталося, я своєї віри до тебе не одміню.

А вірі Оврамовій судилося ще багато видержати спроб.

XIII.

Хведір щасливо приїхав с цареградським крамом у Олександрію і дуже добре поторгував. Узяв він стільки грошей, що міг звернути усю позичку Оврамові і собі zostавити. Але як повертався він у Цареград, морська хуртовина розбила його корабель і сам Хведір ледві обрятувався за ділування вчепитись, а все його злото загинуло.

Морелавці пливли морем, побачили Хведора, узяли його з води, привезли у Цареград і випустили як старця.

Зійшов Хведір на землю, діждався ночі і, зігнувшись під своїм рамям, що на кораблі йому люде дали, пішов до своєї пожарини, уліз у яму, де був погріб, і плаче.

Сором йому було навіть у вічі Оврамові поглянути і розказати, яке лихо трапилось з його грішми.

А Оврам сам перечув через людей, що Хведір вернувся, зараз поліз до його у яму і каже:

— Годі, Хведоре, чого ти соромисся? Лихо усякому може трапитись. Не занепадай на силу душевну. Я тобі вірю і памятаю, що ти святе для тебе імя свідком постановив. Ти Ісуса не одуриш, а я ось приніс тобі ще тисячу літрів злата. Бери і починай усе діло знову.

— Хведір ні вухам ні очам своїм віри не йме.

— Я, каже, не можу узяти.

— Чому?

— Бачиш сам: страшні пригоди побивають мене.

— То що, тепер то й треба тобі духа не вгашати, а друзям твоїм тобі пособляти. Іди, вдягнись у

мою зайву одержу, бери тисячу літрів і берись знову до діла.

Хведір одмовляє:

— Я боюсь, що я з моєю долею і тебе в старці поверну.

— Годі, — каже Оврам, — що про долю сперечатися? Долі ніхто не відає, а те, що тебе свої за мене били, це я відаю і я тебе не дам на поталу, щоб не гордували люде жидом, тим, що Богові він молиться, котрий небо і землю сотворив. Невже ти за мене вмів постраждати, а я немов того-ж знести не здолаю. Бери гроші і йди знову шукати долі.

Одяг Оврам Хведора у свою зайву одержу; ту рописку, що поперед писали, переписали з одної тисячі на дві і Хведір пішов лагодитись.

XIV.

Цього разу Хведір накупив запашної смоли і навантажив нею повен корабель. Привіз смолу у в Олександрію і з великим баришем проміняв її олександрівським крамарям за оливу і поплав з оливом у Ефес. У Ефесі на той час олива було дуже треба і за його дорого давали. Хведорові дали за оливу стільки на вагу червоної міді, скільки було олива. І забатів одразу Хведір з такої міньби і поплав назад у Цареград радіючи, що тепер він Оврамові верне гроші і сам знову житиме у достатку.

Але знову скоїлося лихо: знову Хведорів корабель розбивсь і знову все його богатство потопло. А з людей він тільки сам вирятувався, і знову зовсім голий, як мати народила, вернувся до дому, прийшов на свою пожарину у Цареград, сів у кутку у темному

льосі і знову плаче. Знову приходить до його Оврам і каже:

Ось слухай, Хведоре! Перевели ми с тобою грошей багато, дві тисячі літрів злата і все по дурному: треба їх вернути.

Хведір одмовляє:

— Як їх вернеш? Лихо за мною слідком ходить. Але що міні найтяжче, ти можеш подумати, що я твої гроші сховав і тепер удаю з себе убогого.

— Ні, — одмовляє Оврам жидовин, — ти завжди був чесним чоловіком, та й Ісусове імя ти не згадав би даремно. Я знаю, що ти Ісуса щиро шануєш і ніколи у брехні імя його не згадаєш.

— Щасти тобі Боже, Овраме, що ти так про мене думаєш! Правда твоя: я не згадаю Христове імя у брехні, хоч-би міні ще й гірші пригоди трапились і радію я, що ти віриш, як я Його шаную.

— То й балакати нам нема чого. Ось тобі твоя стара росписка на дві тисячі літрів. Зітри її і напиши нову на три тисячі і їдь у третє.

Хведір здивувався дивом великим:

— Спасибі, — каже, — за твоє добродійство, але міні вже й брати не хочетьця. Мабуть на міні єсть який особливий гріх, або й справді так треба, щоб люде не одной віри один одному не пособляли.

— А я ось і не хочу, — каже Оврам, щоб ти так думав. Один Бог у сьвітї, але суди Його розбірати не наше діло, а пособляти один одному єсть наш обовязок. Пиши третю росписку на три тисячі літрів злата і пливи у третє.

XV.

Як намігся Оврам, то Хведір узяв у його тисячу літрів злата, сів на корабель і поїхав у Кальварію. Доля знову йому дуже пощастила. У Кальварії він накупив пшениці по срібникові за решето, і поплив з нею у Гундали, а в Гундалах усю пшеницю продав по золотому за решето. Грошей стало дуже багато, але Хведір на тому не зупинивсь. У Гундалах він накупив доброго виноградowego вина по срібникові за мотру і поплив із вином у Антиохію. Вино за дорогу вигралось, зробилось ще добріше і Хведір продав тут вино по золотому за мотру, котру сам купував по срібному.

Після цього стало у Хведора стільки грошей, що й подіти ніде. Але Хведір знав, що він попереду з Овравомі руки наживав їх легко, та тільки ніколи довести не міг.

Як би і в трете того-ж не було.

Намислив Хведір, щоб самому грошей не везти, а передати їх якими небуть вільними мореплавцями так, щоб їм невідомо було, що вони везуть.

Пішов Хведір на місто, купив на гостинець Овравомі антиохійську керею та сідло, щоб на ослі їздити, та міцну скриньку і зробив з усього цього один пакунок, а скриньку загорнув аж у середину і положив туди чотири тисячі золотих літрів: три тисячі ті, що позичив у Оврама, а четверту тисячу за процент. Загорнув це все так, що скриньки не видно було і оддав мореплавцям, що їхали у Цареград, щоб одвезли Овравомі-жидовинові. А трохи згодом і сам поїхав за їми слідком.

Вільні мореплавці не догадались, що вони везуть у

пакункові злото і, як припливли у Цареград, так зараз і оддали пакунок Оврамові-жидовинові.

XVI.

Оврам був чоловік обережний: він не став при мореплавцях дивитьця, що таке йому од Хведора прислано, а одніс пакунок до-дому, зачинився сам і як розгорнув керею й сідло, то знайшов міцно забиту скриньку, а в скриньці гроші — усї чотири тисячі літрів вповні: три — ті, що позичав, а четверта за процент.

Оврам полічив гроші, сховав їх і мовчить, нікому й слова не каже.

Скоро після того приїхав Хведір і зараз же приходить до Оврама з великими дарунками, кладе перед ім і тканини, і каміння, й злото.

— Візьми, каже, од мене; усе, що маю, — од тебе. Без тебе я загинув-би.

А Оврам одмовляє:

— Я за подарунки тобі дякую і беру їх, але час же тобі, Хведоре, тепер міні і позичку вернути.

Хведір дуже збентежився, але сказав другові:

— Правда, Овраме. Я того й прийшов, щоб попередати тобі мої подарунки, а тепер ходімо зо мною на мій корабель, відкриємо все, що в мене єсть, полічимо і поділимо усе на дво: половину міні, а половину тобі.

Оврам усміхнувся і каже:

— Ні, Хведоре, я тебе спокушав шуткуючи, щоб побачити: чи не розгвіваєшся ти на мене і чи докорятимеш міні за моє здирсьтво. Бачу одначе, що ти справді кроткий як твій учитель Ісус Галилейський. Я од те-

бе через мореплавців усі свої гроші і процент одержав і ти мінї більш нічого не винен. Ось візьми свою росписку, але скажи мінї тільки будь ласкав, як це ти так послав мінї такі чималі гроші без ніякої вбеспеки?

— А бачиш, одмовив Хведір, я боявся, що недоля знову спіткає мене, як повертатимусь і краще волів двічі тобі заплатити, ніж ще раз зостатися несправним за зарукою ймення мого Спасителя.

Оврам обняв і поцілував Хведора.

— Так, — каже, — ти Його справді любиш і вславляєш. Побілшай, Боже, на сьвітї людей таких як ти.

— Та побілшай, Боже, і таких як ти, Овраме, одмовив Хведір і сказав, що він хоче збудувати з свого богатства такий будинок, де-б був притулок і харч усім убогим дітям усякої віри, щоб вони з дитинства єдналися, а не розрізнялись.

Оврам дуже зрадїв.

— Добре, каже, і я свого проценту не беру, а оддаю на цей будинок. Хай діти живуть не розрізняючись, як ми с тобою жили, як були дітьми. І нехай це буде дружбі нашій на старість споминок.

І зробили так: збудували будинок і назвали його „оселею ближніх“. І приходячи туди обидва однією радістю раділи і однаково дбаючи „про ближніх“ певні були, що однаково слугують усіх сотворившому Богові.

Оповідання це не єсть казка, що вигдав з нічого робити письменець. Це єсть справжня дійсність, що у давні роки справді діялась, і що її тих-же давніх років записав тогочасовий богочтитель і чоловіколюбець. Тепер-же її з старих записів узято і в новому викладі подається на можливу втіху друзям згоди і чоловіколюбства, кривдженням нестерпучим диханням братозненависти і злопамятности.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарського.
